



BO'LAJAK MUSIQA O'QITUVCHISIGA XOS METODIK KOMPETENSIYALAR VA ULARNI RIVOJLANTIRISH BOSQICHLARI

Sobirova Oygul Alimovna

Qo'qon davlat pedagogika instituti tayanch doktoranti

Maqola haqida ma'lumot
Qabul qilingan: 04.07.2024
Qayta qabul: 08.07.2024
Saytda mavjud: 10.06.2024

Muallif (lar)
O.A.Sobirova



[10.69891/3060-4540.2024.4.1.001](https://doi.org/10.69891/3060-4540.2024.4.1.001)



Muallif bilan aloqa

ikromjon2705@gmail.com



<https://orcid.org/0009-0002-9654-8531>

© O.A.Sobirova

UNIVERSAL xalqaro ilmiy jurnal

Ochiq ma'lumotlar:

<https://universaljurnal.uz/index.php/jurnal>

Maxfiylik bayonoti

Materialni istalgan vosita yoki formatda nusxalash va qayta tarqatish hamda maqoladan to'g'ri iqtibos keltirish va litsenziyasini ko'rsatish sharti bilan istalgan maqsadda foydalanish mumkin.

Annotatsiya. Mazkur maqolada bo'lajak musiqa o'qituvchisiga xos metodik

kompetensiyalar va ularni rivojlantirish bosqichlari hususida ayrim fikr-mulohazalar bayon etilgan. Shuningdek maqolada kompetensiya va kasbiy kompetensiya hususida ham fikrlar bayon etilgan. O'qituvchi tomonidan tashkil qilinayotgan har bir amaliy harakat pedagogik faoliyatning samarali yoki samarasiz, muvaffaqiyatli yoki muvaffaqiyatsiz bo'lishiga olib kelishi hususida fikr yuritilgan.

Kalit so'zlar. Kompetensiya, metodik kompetensiya, rivojlantirish, muvaffaqiyat, musiqa o'qituvchisi, mutahassislik fanlari, o'quv mashg'ulotlari.

Аннотация: В данной статье представлена методика, специфичная для будущего учителя музыки. Представлены некоторые комментарии по компетенциям и этапам их развития. Также в статье содержатся мнения о компетентности и профессиональной компетентности. Каждое практическое действие, организованное учителем, считается эффективным или неэффективным, успешным или неуспешным.

Ключевые слова. Компетентность, методическая компетентность, развитие, успех, учитель музыки, профильные предметы, обучение.

Ключевые слова: фонопоэтика, тон, интонация, стоп, стихотворный текст.

Annotation: In this article, there is a methodology specific to the future music teacher some comments on competencies and stages of their development are presented. Also, the article contains opinions on competence and professional competence. Each practical action organized by the teacher is considered to be effective or ineffective, successful or unsuccessful.

Keywords. Competence, methodical competence, development, success, music teacher, specialist subjects, training.

Kirish. Jahon oliy ta'lim tizimida o'zining munosib o'rniga ega akademik musiqani o'qitish ko'p asrlik tajribaga ega. Shunga qaramay, global axborotlashuv fokusida musiqa ta'limini o'qitishning yangi strategiyalarini ishlab chiqish, ularni amalga oshirishning puxta asoslangan, takomillashgan mexanizmini yaratish bilan birga, sohaning evolyutsion hamda transformatsion rivojlanishi uchun zarur bo'lgan didaktik sharoitni shakllantirish talab qilinmoqda.

Iqtisodiy rivojlangan mamlakatlarning aksariyatida musiqa ta'limi maxsus kengashlarning rahbariy ko'rsatmalari asosida faoliyat olib boradi. Germaniyada Musiqa kengashi, Angliyada ushbu kengashning muqobili bo'lgan – San'at Kengashi uzluksiz ta'lim tizimining turli bosqichlarida tashkil etiladigan musiqa ta'limi uchun dasturlar, metodik loyihalarni tayyorlash, tegishli yo'nalish bo'yicha o'quvchi va talabalar o'rtasida kontsert, festival, "Mahorat darslari"ni uyushtirish, musiqa va san'at tadbirlarini moliyalashtirish, iqtidorli yoshlarni aniqlash masalalarining hal qilinishini ta'minlaydi.

Adabiyotlar tahlili va metodologiya.

Dunyo miqyosida The Juilliard School (Julyard maktabi; Nyu-York, AQSh), Berklee College of Music (Berkli musiqa maktabi; Boston, AQSh), UCLA Herb Alpert School of Music (Kaliforniya universitetining Xerb Alper musiqa maktabi; Los-Andjeles, AQSh), Royal College of Music (Qirollik musiqa maktabi; London, Angliya), Guildhall School of Music and Drama (Gildxoll musiqa va drama maktabi; London, Angliya), Conservatoire de Paris (Parij konservatoriyasi; Parij, Frantsiya), Seoul Institute of the Arts (Seul san'at instituti; Seul, Janubiy Koreya), University of Music and Performing Arts Vienna (Vena musiqa ijro

san'ati universiteti; Vena, Avstriya), Curtis Institute of Music (Kartis musiqa instituti; Filadelfiya, AQSh), The Harris Institute (Xarris instituti; Toronto, Italiya), Hochschule für Musik Franz Liszt Weimar (Ferents List nomidagi Veymar musiqa universiteti; Veymar, Germaniya) kabi ta'lim mussasasalari musiqa sohasida yetakchi bo'lib, tegishli sohaning turli yo'nalishlarida kasbiy, xususan, metodik kompetentlikka ega malakali mutaxassislarni tayyorlashda boy tajriba to'plangan.

Akademik musiqa modifikatsiyasi O'zbekiston OTMda amalga oshirilayotgan ta'limiy islohotda o'zining ijobiy yechimini topishi zarur bo'lgan muhim pedagogik vazifalardan biri sanaladi. Mavjud sharoitda mazkur vazifani hal qilish yo'lida bir qator ijobiy ishlar amalga oshirilmoqda. Bu o'rinda joriy yilda tashkil qilingan musiqashunos yosh tadqiqotchilarning I Xalqaro tanlovining o'tkazilgani, tanlov yakunida "Evropa-Osiyo mamlakatlarining musiqasi jahon kontekstidagi o'rni" (Toshkent; 2023-y.) mavzusida ilmiy anjumanning tashkil qilinganini e'tirof etish mumkin.

O'zbekiston Respublikasining "Yoshlarga oid davlat siyosati to'g'risida" Qonuni, O'zbekiston Respublikasi Prezidentining "Oliy ta'lim tizimini 2030-yilgacha rivojlantirish Kontsepsiyasini tasdiqlash to'g'risida"gi (8-oktyabr 2019-yil) va "2022-2026-yillarga mo'ljallangan Yangi O'zbekistonning taraqqiyot strategiyasi to'g'risida"gi (2022-yil 28-yanvar) Farmonlari, "Oliy ta'lim tizimini 2030-yilgacha rivojlantirish Kontsepsiyasini

tasdiqlash to'g'risida"gi (8-oktyabr 2019-yil), "Oliy ta'lim tizimini yanada rivojlantirish to'g'risida"gi (2017-yil 20-aprel), "Pedagogik ta'lim sohasini yanada rivojlantirish chora-tadbirlari to'g'risida"gi (2020-yil 27-fevral) Qarorlari mazkur muammoning ahamiyatini izohlashga asos bo'la oladi.

Tahlil va natijalar. Pedagogik faoliyatning muvaffaqiyatini ta'minlashda respublika uzluksiz ta'lim tizimining turli bosqichlarida faoliyat olib borayotgan o'qituvchilarning metodik kompetentlikka egaliklari asosiy omillardan biri sanaladi. Agarda o'qituvchi mutaxassislik fanlarining asoslarini puxta o'zlashtirgan bo'lsa-da, biroq, metodik kompetentlik sifatlariga ega bo'lmasa, u holda o'qitish jarayonini samarali tashkil etish mumkin emas. Binobarin, metodik kompetentlik amaliy xarakterga ega.

O'qituvchi tomonidan tashkil qilinayotgan har bir amaliy harakat pedagogik faoliyatning samarali yoki samarasiz, muvaffaqiyatli yoki muvaffaqiyatsiz bo'lishiga olib keladi. Shu sababli pedagogika yo'nalishida faoliyat olib borayotgan oliy ta'lim muassasalari (OTM)da bo'lajak o'qituvchilar, shu jumladan, musiqa o'qituvchilarini tayyorlashda talabalarning metodik kompetentlik sifatlariga ega bo'lishlarini ta'minlash, uni rivojlantirishga jiddiy e'tibor qaratish talab qilinadi.

OTMda bo'lajak musiqa o'qituvchisi sifatida talabalarning metodik kompetentlikka ega bo'lishi ularni kelgusida o'quv mashg'ulotlarini tashkiliy jihatdan to'g'ri uyushtirish, ta'lim sifati va samaradorligini ta'minlovchi omillar, xususan, o'zining mavjud imkoniyatlaridan maqsadli foydalanishga tayyorlaydi.

Metodik kompetentlik pedagogik kompetentlikning muhim tarkibiy asoslari (ijtimoiy, shaxsiy, texnologik hamda ekstremal kompetentlik) sirasida kiruvchi maxsus (kasbiy) kompetentlikning ahamiyatli elementlaridan biri sanaladi. M.H.Usmonboyevaning ko'rsatishicha, maxsus (kasbiy) kompetentlik quyidagi asosiy elementlardan tarkib topadi: psixologik, metodik, axborot, kreativ, innovatsion, kommunikativ va boshqalar.[1.B.6]

Barcha pedagoglar qatori musiqa o'qituvchisi ham umumiy pedagogik kompetentlik sifatlariga ega bo'lish bilan birga maxsus kompetentlik sifatlarini o'zlashtira olishi zarur. Ye.L.Kisaxanova musiqa o'qituvchisining maxsus kompetentlik sifatleri qatorida quyidagilarni qayd etib o'tadi:

musiqiy-nazariy kompetentlik – garmoniya bo'yicha tahlil qila hamda topshiriqlarni hal qila olish; musiqiy asarlar bo'yicha annotatsiya (asar yuzasidan qisqacha ma'lumot) tayyorlay bilish; musiqiy asarlarni badiiy tur, janr, g'oya nuqtai nazaridan tahlil qila olish; musiqiy-tarixiy jarayonlarni qayta tiklay olish tajribasiga ega bo'lish;

xor hamda vokal dirijyorligi kompetentligi – xor jamoalariga dirijyorlik va vokal ansambliga rahbarlik qilish; xor partituralarini o'qiy olish; vokal ijrosi hamda uning ohangi to'g'ri bo'lishini ta'minlash tajribasiga ega bo'lish;

musiqiy ijrochilik kompetentligi – musiqiy materialning badiiy-interpretatsion hamda musiqiy asarning hissiy-obrazli ijrosi tahlilini amalga oshira olish; konsertmeysterlik hamda ijroning

badiiy-ijodiy xarakterda bo'lishi (asarni biror-bir musiqiy asbob yordamida ijro qilish; musiqiy asarni qog'ozdan o'qiy olish, eshitgan holda musiqani tanlash,

musiqiy ijroni bir ohangdan ikkinchi ohangga o'zgartirish)ga erishish;

metodik kompetentlik – musiqiy-tarbiyaviy jarayonni psixologik, musiqiy bilimlar hamda umumpedagogik nazariyalarga tayangan holda to'g'ri tashkil qilish; yaxlit holda ta'lim oluvchilarning musiqiy-estetik madaniyatini shakllantirish tajribasiga ega bo'lish.[2]

Ayni o'rinda Ye.L.Kisaxanovanning musiqa o'qituvchisida namoyon bo'ladigan maxsus kompetentlik sifatlarini guruhlash borasidagi fikrini biroz to'g'rilash lozim. Muallif tomonidan ko'rsatilgan dastlabki uchta kompetensiyaning har biri o'zaro yondosh holda (parallel) ravishda o'zida metodik kompetensiyani ham namoyon qiladi.

Muallifning fikriga tayangan holda aytish mumkinki, musiqa o'qituvchisining metodik kompetentligi negizida uning musiqashunoslik turkumidagi fanlar asoslari bo'yicha o'zlashtirilgan nazariy bilimlarni amaliyotda qo'llay olish, musiqa ta'lim jarayonini tashkiliy jihatdan to'g'ri uyushtirish, o'rganilayotgan musiqiy asarning turi, janri hamda ustuvor g'oyalariga mos ravishda o'qitishning tashkiliy shakllari, ta'lim metodlari, vositalari va texnologiyalarini tanlash, talabalarning o'quv-bilish faolligini oshirish, ularning faoliyatini nazorat qilish va oqilona baholash, shuningdek, talabalar musiqiy asarni o'zlashtirishda muayyan qiyinchiliklarga duch kelishsa, u holda korreksiyalash ishlarini samarali amalga oshirishga qaratilgan kompetensiyalar ko'zga tashlanadi.

Ye.I.Skafa, A.A.Borisova mutaxassisligidan qat'i nazar pedagoglar uchun xos bo'lgan "metodik kompetentlik" tushunchasini umuman quyidagicha to'g'ri yoritgan: pedagogning ta'lim jarayonida yuzaga kelib, o'quv-metodik vaziyatlar ta'sirida shakllanadigan kasbiy-metodik vazifalarni hal qilishga tayyorligi va qobiliyatini ifodalovchi kasbiy-shaxsiy tavsif.[3]

Musiqa o'qituvchisi ta'lim jarayonini metodik jihatdan tashkil

qilishda an'naviy o'qitishda qo'llanib kelinayotgan o'quv mashg'ulotlarining tashkiliy shakl, metod va vositalarini tanlash bilan birga zamonaviy pedagogik texnologiyalardan ham maqsadli, o'rinli foydalana olishi zarur. Uning bu boradagi harakatini tanlanadigan texnologiyalar nuqtayi nazaridan ikki guruhga ajratish mumkin:

1) talabalarning o'quv-bilish faolligini oshirishga yordam beradigan pedagogik texnologiyalar: o'qitishning innovatsion shakllari, interfaol metodlari, zamonaviy vositalari va ta'lim texnologiyalarini tanlash;

2) ta'lim jarayonini tashkil qilishda axborot-kommunikatsion texnologiyalarning funksional imkoniyatlaridan foydalanish.

Pedagog-musiqachining kasbiy kompetentlik darajasi quyidagilar bilan baholanadi: ta'lim dasturiga kiritilgan biror-bir vokal-xor asari bilan talabalarni tanishtirish; asar bo'yicha tahlilni amalga oshirish; asarni musiqiy-nazariy jihatdan to'liq tahlil qilish; asarning vokal-xor jihatlarini to'liq tahlil qilish;[4.B54] musiqiy asbob jo'rligida asarni ijro qilish

va xor asarini partiturasini amalga oshirish; asarni xor bilan o'rganish bo'yicha ish rejasini tuzish va metodik ishlarni amalga oshirish; [5.B.191] o'z faoliyatini rejalashtirish, tahlil qilish va shaxsan baholashni amalga oshirish; keyingi vaziyatlarni bashoratlay olish, boshlang'ich holat va rejalashtirilgan natijaning o'zaro muvofiq kelishini ko'rsatuvchi dalillar hamda hodisa yuzasidan asosli savollarni berish; dasturiy ta'minotning yangi turlari bilan talabalarni tanishtirish orqali musiqiy adabiyotlarda yoritilgan axborotlar, amaliy ko'rsatmalar bilan ishlay olish malakasiga egalik; zamonaviy ta'lim talablariga muvofiq (diagramma, grafik, taqdimotlar asosida) taqdim qilgan holda ish faoliyati natijalarini rasmiylashtirish.[6]

Taklif va tavsiyalar. Yuqoridagi fikrlardan kelib chiqib, quyidagi taklif va tavsiyalarni ilgari surish mumkin:

1. Kompetentli mutaxassisga ega bo'lishdan iborat zamonaviy ta'limiy ehtiyoj, o'qitish sifatini oshirish, raqobatbardosh kadrlarni tayyorlash zaruriyatidan kelib chiqqan holda nafaqat OTM balki uzluksiz ta'limning barcha bosqichlari uchun musiqa o'qitishga oid ko'p variantli, tenlash imkoniyatini beruvchi xilma-xil metodik loyihalarni o'z ichiga olgan axborot-metodik ta'minotni yaratish.

2. O'zbekiston Respublikasi Oliy ta'lim, fan va innovatsiyalar vazirligi yetakchiligida barcha musiqa tizimidagi fanlar misolida talabalarni kreativ va tanqidiy fikrlashga oid innovatsion o'quv adabiyotlarini yaratishga e'tiborni qaratish.

3. Didaktik tizimga zamonaviy axborot texnologiyalarini tatbiq qilish orqali musiqa ta'limini raqamlashtirish orqali o'zbek

segmentida bo'lajak musiqa o'qituvchilarida nafaqat metodik, shu bilan birga kommunikativ, ijtimoiy, kasbiy-mobil kompetentlikni rivojlantirishga imkon beradigan maxsus platformani yaratish.

4. Maxsus platformada respublika va xorijiy mamlakatlarda zamonaviy sharoitda musiqa ta'limini samarali o'rgatishga oid ilg'or tajribalarning jamlanib, doimiy, izchil boyitib borilishini ta'minlash

Xulosa. Ulosa o'rnida aytish mumkinki, zamonaviy ta'lim o'qituvchi hamda talabalardan kam kuch va kam vaqt sarflagan holda o'qitishda yuqori samaradorlikka erishishni taqozo qiladi. Bu esa o'z navbatida musiqa o'qituvchining o'qitishni innovatsion xarakterga ega tashkiliy shakl, metod, vositalardan xabardor bo'lishini taqozo qiladi.

Nazariy tahlil natijalari zamonaviy sharoitda musiqa o'qituvchilari ham barcha pedagoglar kabi axborot kompetentligiga ham ega bo'lishi zarurligini tasdiqladi. Musiqa o'qituvchisining axborot kompetentligi o'z mohiyatiga ko'ra metodik xarakterga egadir. Zero, musiqa o'qituvchisining axborot-kommunikatsion texnologiyalar, ularning funksional imkoniyatlaridan xabardorligi, ta'lim jarayonida zamonaviy gadjetlar: mobil qurilmalar, kompyuter texnologiyasi, Internet axborot tarmog'idan maqsadli, o'rinli va samarali foydalanishi uning o'qitish metodikasidan xabardorligini anglatadi.

FOYDALANILGAN ADABIYOTLAR

1. Педагогик компетентлик ва креативлик асослари / Муслимов Н.А., Усмонбоева М.Х., Сайфулов Д.М., Тўраев А.Б. – Т.: “Сано стандарт” нашриёти, 2015. – 6-б
2. Кисаханова Е.Л. Музыкально-исполнительская компетентность в структуре профессиональной культуры учителя музыки // <https://pedsovet.su/publ/71-1-0-4035>
3. Скафа Е.И., Борисова А.А. Ведущие принципы формирования методической компетентности будущих преподавателей высшей школы // Ж. Дидактика математики: проблемы и исследования. – Донецк: 2021. – № 54. – С. 54
4. Скорая музыкальная помощь. Классическая музыка // https://vk.com/wall-99339872_20620.
5. Рябчикова Е.П. Интерпретационная культура педагога-музыканта как важный элемент профессионально-педагогической компетенции // Ж. Нижегородское образование. – Нижегород: 2013. - № 3. – С. 191
6. Куздеубаева А.Б., Таубаева Р.К., Сабирова А.С. Основные тенденции технологии формирования профессиональной компетентности будущего учителя музыки на дисциплине “Основной музыкальный инструмент” // Ж. Вестник Евразийского национального университета имени Л.Н.Гумилёва. – Астана: 2023. - № 2 (14). – С. 207-208.